

Innspill fra Samarbeid mot svart økonomi (SMSØ).

Forarbeid Stortingsmelding om forbrukerpolitikk – forbrukerutfordringer ved svart økonomi og arbeidslivskriminalitet

Innledning

Samarbeid mot svart økonomi (KS, LO, NHO, YS, Unio og Skatteetaten) arbeider forebyggende og holdningsendrende mot svart økonomi. I inneværende handlingsplan (2017-2020) er Privatmarkedet (Handle hvitt) et eget kapittel. Sentrale elementer er Handle hvitt-kampanjen og nettstedet www.handlehvitt.no, undersøkelser om svart økonomi i privatmarkedet og en ambisjon om å gjøre det enklere for forbrukere å velge seriøse leverandører.

Vi er glade for at forbrukerutfordringer ved svart økonomi og arbeidslivskriminalitet løftes på denne måten. En innfallsvinkel via forbrukerpolitikk og forbrukspolitikken vil være en styrke for seriositetsarbeidet. Det vil også styrke forbrukernes rettigheter og interesser både på kort og lang sikt.

SMSØ ser tre hovedutfordringer som må løses. Disse utfordringene henger sammen:

- Forbrukere må gjøres i stand til å velge bort useriøse og kriminelle leverandører. I dag har forbrukeren ikke god nok tilgang til informasjon om seriositet og fagkunnskap hos leverandørene.
- Veiledningen til de som ønsker å handle hvitt må bli bedre og mer samordnet.
- Påvirkningsarbeidet for å styrke gode holdninger i befolkningen må utvikles videre.

Forbrukeren må kunne velge bort kriminelle leverandører

Forbrukeren har i dag få muligheter til å foreta en reell seriositetssjekk av leverandører. Firmasjekken på www.handlehvitt.no ble lansert i 2011. Her kan man sjekke om en bedrift er registrert for merverdiavgift og om de har hatt ansatte. Konsekvensen av svaret blir forklart. I tillegg får forbrukeren informasjon om at man bør ha kontrakt, faktura med merverdiavgift og betale via bank. Dette er så langt man kan gå innenfor dagens lovverk, men det er ikke lenger tilstrekkelig for å hindre arbeidslivskriminalitet. Teknologien har også kommet lengre i dag, slik at det f.eks er mulig å integrere slike seriositetssjekker i anbudsportaler o.l.

Behovet for forbrukeren er et samordnet og ferdigtolket datasett som kan
-sortere bort useriøse leverandører f.eks fra anbudsportaler,
-gi et klart råd om hvorvidt leverandøren driver seriøst og lovlig

Å få til dette krever et tett samarbeid mellom de som sitter på seriositetsdata. Det er en krevende oppgave å sette sammen et åpne data-sett som gir forbrukeren tilstrekkelig trygghet. Vi mener at en slik løsning bør baseres på en felles samordnet informasjonskilde. Dette vil sikre autoriserte opplysninger og tilgjengelighet. Selv om risikoen for svart arbeid og arbeidslivskriminalitet er størst i anskaffelser/bransjer som bygg, oppussing, renhold, transport og uteliv, tror vi at informasjonskilden bør inneholde opplysninger fra samtlige næringsdrivende. Dette vil sikre fullstendighet, minske risikoen for omgørelser og gjøre brukeropplevelsen bedre.

Det vil være naturlig at et slikt datasett inneholder opplysninger om fagkunnskap, kompetanse, sertifikater, offentlige godkjenninger og registreringer. Videre vil det være naturlig at det inneholder skatteinformasjon i sanntid på linje med den utvidede skatteattesten Skatteetaten benytter i

samarbeidsavtalene med aktører som Oslo kommune, Statsbygg mv. Det er helt sikkert også andre kilder som bør inkluderes i et slikt seriøsitysavtrykk.

Tolkningen av dataene byr også på en rekke utfordringer som må løses. Det må avgjøres hvem som skal tolke dataene, hvordan tolkningen skal skje og hvordan svaret skal presenteres. Det er neppe mulig eller ønskelig å pålegge forbrukeren en tung undersøkelsesplikt. Det må være lett for forbrukeren å forstå rådet som gis. I arbeidet med tolkningen av dataene må det også tas høyde for at forskjellige typer anskaffelser vil kunne gi forskjellig svar. Det er f.eks ikke nødvendig å ha fagkompetanse som elektriker for å utføre hagearbeid, for å ta et helt enkelt eksempel.

På forbrukerområdet pågår det flere initiativ på dette området, slik som seriøsitysregister og håndverkerportal. Det er avgjørende at de som står bak disse initiativene samarbeider med hverandre og med andre mulige bidragsyttere og initiativer, slik at resultatet blir best mulig.

Veiledningen de de som ønsker å handle hvitt må bli bedre og mer samordnet

SMSØ har siden 2011 drevet nettstedet www.handlehvitt.no. Nettstedet har bidratt til økt kunnskap om gode ordninger for å handle hvitt i privatmarkedet, spesielt på skatteområdet. Innholdet er utviklet av partene i SMSØ. Det er også hentet innspill fra andre etater enn Skatteetaten, men det er ikke opprettet et formelt samarbeid med disse. Ut over dette finnes det lite samordnet informasjon for forbrukere som ønsker å handle hvitt:

En forbruker som f.eks velger å kjøpe renhold i hjemmet som lønnsarbeid, må forholde seg til regelverk fra flere etater. Hvordan rapporteres skatt, hvilke plikter pådrar jeg meg for arbeidsavtale, feriepenge og sykepenge, hvilket ansvar har jeg ved skader og ulykker. Mye av informasjonen som foreligger er bedre tilpasset B2B enn småjobber i hjemmet, og svarene som gis kan oppfattes som ulike eller uklare. Vi har erfaring for at klarhet minsker motivasjonen for å handle hvitt.

Det kan være en idé å etablere et samarbeid mellom parter som Skatteetaten, Arbeidstilsynet, NAV og Forbrukerrådet for å samordne og tilpasse informasjon til målgruppen, gjerne sammen med partene i arbeids- og næringslivet. Slik får vi samlet kunnskap fra flere etater og aktører, og presentert det på en måte som er tilpasset målgruppen. I tillegg til å være et hjelpemiddel for den enkelte forbruker, vil en slik side også kunne være en god veiledningskanal i etatenes forebyggende arbeid mot svart økonomi og arbeidslivskriminalitet. Vi er åpne for å videreutvikle www.handlehvitt.no på denne måten, f.eks ved å opprette et redaksjonsråd med representasjon fra aktuelle aktører.

Det er behov også behov for systemutvikling på området. F.eks ville det være en forenkling å kunne betale skatt direkte i melding om lønnsarbeid i hjemmet (A04), f.eks ved å legge inn et kredittkort/betalingskort.

Påvirkningsarbeidet må styrkes

Kampanjen Handle hvitt tar utgangspunkt i at de fleste ønsker å handle hvitt og bidra til fellesskapet. Dette gir oss ressurser til å betale for velferd, rettferdighet for bedriftene som driver seriøst og rettigheter for de ansatte som jobber der. Formålet med kampanjen er å styrke de gode holdningene, og bevisstheten om at normen er å handle hvitt, selv om svart økonomi og arbeidslivskriminalitet er et problem i enkelte bransjer og næringer. I tillegg gis det informasjon om hvordan man praktisk kan handle hvitt.

Dette budskapet tas også inn i andre sammenhenger i SMSØ, f.eks Spleiselaget i videregående skole, der vi hvert år møter 40 000 elever med budskapet om sammenhengen mellom verdiskaping, arbeid, skatt og velferd.

Også på dette området ser vi behovet for å samordne innsatsen. Det vil være en styrke om Forbrukerrådet deltar i dette påvirkningsarbeidet.

Avsluttende bemerkninger

Det er også en klar erfaring at det er nødvendig å gjøre det enkelt å handle hvitt, samtidig med at vi forklarer hva vi får igjen for å handle hvitt. Det er i forbrukerens interesse at normen er å handle hvitt, og at vi har et seriøst arbeids- og næringsliv. Det er etter vår mening derfor naturlig å inkludere dette i forbrukerpolitikken.

Samtidig er området mer komplekst enn det kan se ut ved første øyekast. Det er viktig å velge gode, samordnede og gjennomarbeidede tilnærminger, med bidrag fra alle relevante aktører.

Samarbeid mot svart økonomi bidrar gjerne i det videre arbeidet der det er relevant.